

Za vším je třeba vidět uhlí

Energie skrytá v tomto nerostu umožnila široký rozmach odvětví průmyslu v 19. století. Do této doby pozvolný technologický rozvoj civilizace se od tohoto okamžiku rozbíhá do průmyslové revoluce a poskočí řádově o několik industriálních etap. Je zařazená rychlost na stupeň plnou parou vpřed. Hledání možnosti přiblížení se k zásobám tohoto zdroje se stalo hlavním úkolem průmyslně rozvinutých společností. Není proto nutné vést polemiku nad otázkou, zda by se takovýto civilizační skok 19. století odehrál bez ovládnutí těžby nerostu skrytého pod zemí v karbonu.

Metaforické označení uhlí jako Černé zlato/hnědé zlato je proto na místě v počátcích, ale i v průběhu více než dvě století probíhající průmyslové revoluce.

I v současném technologicky pokročilém světě, jsou fosilní paliva v chemickém, metalurgickém, a hlavně v energetickém průmyslu prozatím nenahraditelné. Poptávka po uhlí na světovém trhu roste, bez ohledu na to, jak tyto zdroje energie vnímá někdy až fanaticko-ekologicky orientovaná část společnosti, která převážně v rámci Evropského společenství cílí k zastavení používání tohoto zdroje k výrobě energie, prosazováním zelené dohody – Green Deal.

Z celosvětového hlediska jsou fosilní paliva stále pro značnou část osmimiliardové lidské populace ekonomicky nejdostupnějším energetickým zdrojem. Na tom se s velkou pravděpodobností nic nezmění až do vyčerpání všech dostupných ložisek fosilních paliv. Civilizace prozatím nemá k dispozici jiný zdroj, schopný plně kapacitně nahradit fosilní paliva pro globálně rostoucí poptávku na výrobu všech energetických komodit.

Analýza československého hornictví, zaměřená primárně na sociální úroveň a přístup společnosti k tomuto průmyslovému odvětví.

Těžba uhlí ve všech obdobích této činnosti byla a je bojem člověka s přírodou, proto používaný termín dobývání uhelných ložisek zůstává příznačným označením těžké hornické práce. Hornictví je svou charakteristickou činností společností stavěno do pozice srovnatelné s armádou, která bojuje proti nepříteli a brání společnost. Ačkoliv příroda není člověku nepřítelem v pravém slova smyslu, bere si při dobývání skrytého nerostu patřičnou daň na životech a zdraví horníků, přičemž zároveň tato činnost zanechává negativní stopy na civilizaci. Podobně tak jako každá válečná činnost se projevuje na obětech a újmách na zdraví vojáků a na škodách způsobených obyvatelstvu a životním prostředím.

Zvyšující se poptávka po uhlí, s ní spojený rozmach těžebního průmyslu obzvláště ve svých počátcích postrádal zajištění sociálních potřeb ve společnosti, zohledňující důležitost a náročnost práce v tomto odvětví. Postupným odbouráváním otrocké práce, která v dobách uhlobaronů zahrnovala těžkou práci hornickým způsobem s podílením se různých vrstev obyvatelstva, nevyjímaje ženy a děti, přecházela těžba uhlí výlučně do profese horník, tvořené výhradně mužskou populací. Sociální postavení horníků bylo a je vždy poplatné konkrétní době.

Zásadní vliv na úroveň sociálních standardů hornické profese má společenská forma vlastnictví těžebního průmyslu. Ocenění těžké a zdraví poškozující práce horníků, tak jak si zaslouží, nastává až v období socialismu, kdy vlastnictví důlního průmyslu v letech 1948 do roku 1989 je v rukou státu. Po tomto období od roku 1989 postupnou privatizaci těžařství dochází k neuvážené likvidaci a tunelování českého uhelného průmyslu. Opětovná krátkodobá změna formy vlastnictví, ruku v ruce s neuváženou změnou energetické strategie a hospodaření stylem rabování nerostného bohatství pouze pro okamžitý zisk uhlobaronů, rezignace na strategické potřeby státu s ohledem na budoucí generace, přináší opětovně postupné snížení úrovně sociálních podmínek, celkový úpadek až zánik kvalifikované hornické profese v hornicky orientovaných regionech ČR.

Doba let 1948-1989 je dnes mnohdy účelově zkreslována a znevažována jedinci, který se se svou odbornou kvalifikací na úrovni Hurvínka domnívají, že uhlí roste na stromech, a kdy stačí pouze trást stromem a problematika těžby uhlí je tím vyřešena. Práci horníků v období socialismu účelově popisují

jako aktivitu prospěšnou pouze politickému systému a už méně prospěšnou občanské společnosti a průmyslu.

Pojďme se vyhnout takovému to popisování a vnímání hornického povolání očima těchto fabulujících filozofů a energetických pseudoznalců. Nahlédněme do tématu pohledem osob, jež si prošly hornickou profesí a mají konkrétní náhled k tématu československého hornického a důlního průmyslu z praxe.

Za tímto účelem si dovolím provést sociální analýzu, pomoci reálného příběhu kluka pocházejícího ze středně velké obce na Slovensku, Štefana, jenž spojil svou podstatní profesní budoucnost s hornictvím, která byla později změnou společenského systému okleštěná do let 1982 až 2004. V tomto časovém období prožil značnou profesní část svého života a je schopen srovnávat sociální postavení horníků v období před a po roku 1989.

1982 – první fáraní

Jaro 1982, Štefanovi je čtrnáct let a ukončuje základní školní docházku. V pololetí v osmé třídě na vysvědčení má rovnoměrně rozložené známky 1 a 2, přičemž mu o jednu dvojku uniká vyznamenání. Řeší zásadní rozhodování o budoucím povolání, zajímá se o astronomii, dosahuje dobré výsledky v předmětech jako chemie, fyzika. Uvažuje o podání přihlášky na chemickou průmyslovku CHZJD v Bratislavě.

V podstatě si ani neuvědomuje, že takováto zásadní rozhodování čtrnáctiletého adolescenta má jenom takovou pravděpodobnost úspěšné volby, jaké je sdílení a finanční možnosti rodinného zázemí. Rozhodné podmínky Štefana byly stanovené rok před tím, než nad tématem výběru povolání vůbec začal cíleně přemýšlet.

Rodinné zázemí, tři sourozenci, a hlavně o rok starší bratr, který převážně z důvodů dosahování horších výsledků na základním stupni vzdělávání nastoupí v roce 1981 na hornické učiliště v Havířově, primárně předurčují profesní dráhu čtrnáctiletého Štefana.

Náborový pracovník OKD, p. Kopecký se vrací opět po roce do svého rajónu za účelem náboru nových učňovských adeptů pro doly OKD. Možná náhodně, ale spíše účelově navštěvuje domácnost, kde před rokem úspěšně získal do řad hornických učňů Štefanova staršího bratra. U šálku kávy zhodnotí spokojenost a výhody které přináší komfort hornického učiliště. Nabídne rodině možnost pro uplatnění Štefana při nově zavedeném maturitní oboru ve Frýdku Místku se zaměřením na důlního elektromechanika, čímž je zpečetěna profesní dráha Štefana.

Štefan se ještě účastní přijímaček v Karvině, exkurzně sfárá spolu s rodiči na důl A. Zápotocký, s nímž bude pro příštích dvacet dva let spjat profesně.

Učňovská léta 1982-1986

Srpen 1982 - Štefan využívá prvních výhod spojených s jeho hornickým působením. Nastupuje na třítydenní pobyt v Táboře nové směny v rekreačním středisku Dolu A. Zápotocký v Beskydech. Hlavním účelem tábora je scelování kolektivu a seznamování se s částí pedagogického personálu.

Po uvědomení si, že na zvolený obor elektromechanika do Frýdku Místku byl Štefan vybrán jako jediný z kolektivu kluků na táboře, za hazarduje novou volbou učebního oboru. Požádá prostřednictvím rodičů o změnu a přechází na stejné učiliště, kde nastupuje s většinou nových kamarádů a které navštěvuje jeho starší bratr. Mění obor Elektro mechanizátora ve Frýdku Místku za čtyřletý obor Důlní mechanizátor v Havířově.

První ročník

Bezstarostná léta hornického učení zvládá Štefan se všemi výhodami, jež jsou součástí a benefitem nejen pro Štefana, ale také pro celou jeho rodinu.

Jsou mu plně hrazeny náklady na internátní ubytování, stoprocentní úhrada cestovného, celoměsíční stravné zdarma a poskytovány měsíční odměny(kapesné) ve výši 300 Kčs. Hornické učení poskytuje benefity, o kterých si jiné učňovské obory můžou nechat jen zdát. V hodnotě 3 000 korun československých je Štefan vybaven veškerým oblečením a obutím, od ponožek až po zimní oblečení.

Budoucí zaměstnavatel motivuje své budoucí zaměstnance věrnostním příspěvkem a po prvním roku řádné učební docházky Štefan pobírá nárokově částku 400 korun československých. Neméně zanedbatelný je pro Štefanovou rodinu deputátní poukaz na nákup uhlí v hodnotě 1 100 korun československých. Budoucí zaměstnavatel zakládá Štefanovi spoření s cílovou částkou 15 000 korun československých. Podmínkou výplaty tohoto spoření je dokončení studia a podepsání tříleté smlouvy po vyučení.

Štefanovi jsou k dispozici různorodé kulturní a sportovní akce, vstupenky jsou dostupné dle dosahovaných studijních výsledků. Rekreační objekty zaměstnavatele jsou k dispozici v letním období pro rekreaci, v zimním období pro pořádání lyžařských výcviků.

Druhý ročník

Jako přes kopírák prvního ročníku, s navýšením měsíční odměny do výše 500 korun československých a věrnostního příspěvku na 600 Kčs.

Před prázdninami na konci druhého ročníku absolvuje celý ročník třítydenní pobyt u moře v Jugoslávii. Odborová organizace hradí Štefanovi týdenní pobyt na luxusním odborářském zařízení v Krkonoších v Špindlerově Mlýně. O prázdninách dle individuálního zájmu zprostředkovává učiliště brigády v místech, kde vlastní rekreační střediska s možností si dobrovolně přivydělat pomocnou prací v oblastním zemědělství.

Třetí ročník

Základní měsíční odměňování je navýšené na částku 800 Kčs + mzda z praktické části výuky, podle počtu odfáraných směn. Věrnostní příspěvek je navýšen na částku 800 Kčs.

Ostatní benefity zůstávají beze změny. Odborová organizace dolu A. Zápotocký hradí Štefanovi týdenní pobyt ve Starém Smokovci na Interhotelu PARK v Tatrách. Za úspěšné reprezentování učňovského dorostu na Spartakiádě v roce 1985 v Praze se účastní spartakiádní výběr opětovně třítydenního pobytu u Jadranu v Jugoslávii.

Maturitní ročník

Ve čtvrtém roce jsou benefity navýšené u tzv. ošatného 3 000 (+ 2 000 Kčs, v této hodnotě je pořízené

kompletní společenské oblečení – oblek, kravata, košile, lakýrky). Tímto je plnohodnotně vybaven jak k maturitě, tak do tanečních, které absolvuje dobrovolně-povinně, během čtvrtého ročníku studií.

Věrnostní příspěvek je stanoven na částku 1 200 Kčs, měsíční osobní ohodnocení je 800 + odměna za odfárané směny. Ostatní benefity jsou standardně poskytovány jako v předchozích třech letech.

Profesní léta,

V minulosti poplatné rčení – Já jsem horník, kdo je víc,
dnes průmyslové odvětví položené na márách.

Končí bezstarostná učňovská léta, Štefan začíná naplno vracet společnosti vynaložené prostředky do období studia. Vrhá se plnou silou svých mladých let dobývat pro společnost v podzemí

skrytý nerost – uhlí.

Učňovský internát mění na pět let za podnikový hotel s úhradou 50 Kčs/měsíc, spojený s komfortním a zvýhodněným stravovacím zázemím.

Využívá nabídnutou smluvní možnost práce v hornictví jako náhradní vojenskou službu a za to se zavazuje pracovat v podzemí dolu A. Zápotocký do věku svých třiceti let.

Jeho profesní osud je takto zpečetěn na dalších 18 let boje s přírodou, až do doby navršení 100 % tzv. prašné expozice.

Do roku 1989 je určené toto měření expozice, prováděné podle algoritmu evidence odpracovaných směn v různě exponovaném prašném prostředí. Primárně je používán kurčení nároku pro poskytování ozdravných rekondičních pobytů hrazených zaměstnavatelem. Každých 15 % nárůstu expozice hradí zaměstnavatel Štefanovi komplexní třítydenní pobyt v lázeňských zařízeních po celém Československu, nebo mezinárodní ozdravní pobyt v bývalém SSSR, v přímořských letovištích Dagomis a Jalta. Štefan se účastní těchto rekondičních pobytů postupně v lázních Luhačovice, Karlová Studánka, Rájecké Teplice, a na Podbabském ve Vysokých Tatrách.

Po roku 1989 se měření prašné expozice stává pouhým nástrojem k personální regulaci stavu zaměstnanců. S nárůstem expozice se žongluje podle toho, jak potřebuje personální oddělení OKD snižovat, nebo později držet potřebné stavy důlních zaměstnanců.

Horníkům jenž dosáhli naplnění 100 % prašné expozice, byl umožněn ještě do roku 1991, odchod do starobního důchodu ve věku padesát let.

Ve svých třiačtyřiceti letech Štefan zakládá rodinu a využívá zaměstnanecký benefit, možnost přidělení bytu OKD, z nabídky měst Ostrava, Karviná, Orlová, Havířov-Šumbark, preferuje k bydlení Ostravu.

Své profesní zařazení dělí rovnoměrně do dvou etap. V první etapě je součástí razičského kolektivu, který se v rámci pracovního soutěžení mezi kolektivy revíru OKD, podílí na vytvoření osmi koncernových rekordů, v ražení důlních děl klasickým způsobem pomocí trhacích prací. Je to období dokonalého soužití hornické party v pracovních i v mimopracovních aktivitách. Spolu s rodinami jsou v rámci kolektivu pořádány výjezdní zájezdy za kulturou, rekreací a zábavou, tyto aktivity jsou finančně plně hrazené zaměstnavatelem. Štefan se svou mladou rodinkou podniká dovolenou v Tatrách a Jesenících, na které mu přispívá z 80 % odborová organizace.

Tato Štefanova profesní etapa je spojená s neustálým zdokonalováním se v razičské praxi a postupným dalším zvyšováním si odborné kvalifikace. Při zaměstnání absoluuje dvouleté postgraduální studium zaměřené na hlubinné dobývání uhelných ložisek a důlní záchranářství. Zaměřuje profesi raziče za profesi důlního technika na úseku příprav a ražení důlních děl.

S porevoluční privatizací OKD většina benefitů pro zaměstnance zaniká. Po roce 1989 jsou tyto benefity nenárokové a jsou výhradně součástí dílčího vyjednávání mezi odbory a zaměstnavatelem v tzv. kolektivních smlouvách. Ozdravné rekondiční pobyty jsou postupně omezeny pobytem na smluvním hotelu Odra na Ostravici v Beskydech, nebo na ambulantní formu provádění rekondice. Věnostní příspěvek postupně navyšovaný do výše 6 800 Kč/ročně je nahrazen třináctým platem dle každoročně obnovovaného dojednávání kolektivní smlouvy.

Horníci postupně přicházejí nejen o své benefity, ale i za těžkou práci přidělené byty. Opětovným vložím dobývání přírodního bohatství po roce 2004 do rukou pistolníků a uhlobaronů, míří OKD ekonomickým tunelováním těžebního průmyslu k chaotickému útlumu těžby, a nově přejmenovaná společnost na Karbon Invest a.s., se dostává do insolvence. Zpět do rukou státu se OKD vrací ve zbídačeném a ožebračeném stavu, po pár letech řádění a rozkrádání uhlobarona Zdeňka Bakaly.

Stav hornictví po roce 1989 je jednoznačně spojený s úpadkem českého hornictví a důlního průmyslu, je to smutná část hornické historie a tematicky je zapotřebí samostatný rozbor na tuto polistopadovou dobu hornictví.

Čest hornické práci,

Zdař bůh! Štefan.

GRÉTA

Ikona je čistého světa,
kde nulová uhlíková stopa.
Když bylo mi roků jako ji,
těž nešel jsem skrz uhlí do školy.
Nebylo globálního oteplení,
jen došlo uhlí školníkovi v kotelně.

Prázdná škola bez žáků,
v kotlu chladno, prázdná v uhláku.
Mně nelíbil se tento stav,
tak rozhod jsem se školníkovi, jít uhlí nakopat.

Pak kopal v bani AZ na Lazech,
já černé zlato, země plody rval tam jsem.

A že normální je „Učit se, učit se, učit se“,
to poslání žáků k sunutí doby o kus vpřed,
no bez uhlí v uhláku, však zima bývá školákům.
Pak věřte, lepší než čistá uhlíková stopa,
byl z uhlí šmír, stopa po mých botách.

Gréta do školy už nechce jít
raději na jachtě si zaplachtí.
Vzor pro každého studenta,
ať žije nulová uhlíková stopa.

Neberte holčičce její dětství,
nechte jí jachtu i panenku Barbie!
Ten pohled nevinné a bezbranné dívky
je argument aktivistů, zelených lidí.

NATURA penále člověku kolem sebe dává,
co není k užitku jinému druhu i jemu.
Účet u přírody zůstává ti člověče do budoucna otevřený,
přec když srovnat jej chceš a být zelený,
vrať jachtu, Barbie, a vylez člověče si v stromy.

Boris Dušan /Strom života AMAMA

